

De hoogseizoeninvasie

De gevolgen van cultuurtoerisme in Avignon voor de lokale bevolking

Toerisme is de grootste industrie van de wereld. Steeds meer steden richten zich op het toerisme. Met name vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw zijn culturele voorzieningen, vermaakcomplexen en andere attracties gerealiseerd om de aantrekkingskracht van de stad te vergroten en inkomsten te genereren. Maar hoe staan bewoners hier tegenover? Wat zijn de gevolgen voor bewoners en wat hebben zij te zeggen?

WIEBE VAN GOLDE

(Foto Wiebe van Golde)

Ondanks het feit dat een aanzienlijk deel van het toerisme altijd heeft plaatsgevonden in steden, is tot een decennium geleden vrijwel geen onderzoek verricht naar dit thema. Ashworth en Tunbridge spreken in dit verband van een tweezijdige verwaarlozing.

Enerzijds is in toeristisch onderzoek de stedelijke context buiten beschouwing gelaten, anderzijds is in stedelijk onderzoek niet naar het belang van toeristische activiteiten voor de leefbaarheid in de stad gekeken. Wanneer wordt gekeken naar onderzoek dat verricht is met betrekking tot toerisme, dan valt op dat dit met name gericht is op de promotie en de inkomstenverwerving van de stad. Toerisme wordt in dit geval als positief ervaren omdat het bijdraagt aan de welvaart van een stad. Culturele voorzieningen kunnen bijvoorbeeld een centrale rol spelen als onderdeel van stedelijke vernieuwing van oude industriële gebieden. Het voorbeeld bij uitstek is het nieuwe Guggenheim Museum in het Spaanse Bilbao.

De economische impact van toerisme op steden is volgens de geograaf Page een veelbeschreven onderwerp, aangezien de ontwikkeling van toerisme in een bepaalde stad bijna altijd samenhangt met de bevordering van de lokale economie. Over de positieve en negatieve aspecten voor bewoners is echter nog maar weinig bekend. Wat zijn de sociaal-culturele gevolgen van cultuurtoerisme en wat hebben die voor effect op het dagelijks leven van de bewoners? Mogelijke gevolgen zijn bijvoorbeeld zwaardere lasten voor bewoners of wrijvingen tussen verschillende groepen. Eén van de grootste problemen is dat verschillende functies binnen steden op een relatief beperkte ruimte geconcentreerd zijn. Conflicten lijken onvermijdelijk zodra de leef- en werkomgeving van de één het vrijetijds- en vermaaksterrein van de ander wordt. Lozato-Giotart stelt dat conflicten voornamelijk bij het massatoerisme op grotere schaal duidelijk zijn waar te nemen; normen en waarden van toeristen botsen met die van bewoners en dat leidt tot ongenoegen aan de bewonerskant. Meldingen hierover gaan terug tot 1980, toen in de Ermionische baai in Griekenland de lokale bevolking botste met toeristen vanwege hun 'provoce-

De kathedraal van het Pauselijk paleis.

rende gedrag'. Tegenwoordig halen confrontaties tussen Nederlandse jongeren en de bewoners van Spaanse badplaatsen regelmatig de pers. Over de sociaal-culturele gevolgen van cultuurtoerisme is echter nog weinig bekend, terwijl juist deze vorm van toerisme, dankzij een hernieuwde interesse, de laatste jaren sterk opgekomen is.

Middeleeuws bolwerk

Frankrijk is een interessant onderzoeksgebied om dit thema te verkennen vanwege de vele toeristische attracties en omdat het land reeds decennia lang, samen met Spanje, boven aan de top tien van toeristische bestemmingen staat. Als vervolgens naar cultuurtoerisme wordt gekeken dan valt meteen, na Parijs, één stad op: de 'Pauselijke' stad Avignon.

Dankzij de vestiging van de pausen in Avignon tijdens de veertiende eeuw, wegens onrust in Rome, heeft Avignon een grote culturele trekker: het Pauselijk paleis. Dit paleis vervult een zeer belangrijke functie voor de stad. Jaarlijks bezoeken bijna vier miljoen toeristen Avignon en ruim één miljoen hiervan bezoekt het grote middeleeuwse bolwerk van de Pausen. Ook worden veel toeristen door de stad aangetrokken vanwege de beroemde brug uit het liedje 'Sur le pont d'Avignon', dat over de hele wereld bekend is. In 2000 was Avignon nog één van Europa's culturele hoofdsteden. De toeristische topdrukte valt samen met een internationaal theaterfestival dat elk jaar wordt georganiseerd tijdens de zomermaanden en

altijd veel bezoekers trekt. Het groot-scheepse karakter komt bijvoorbeeld naar voren in het aantal mensen dat verbonden is aan het festival: gedurende het hele jaar werken zo'n zestien personen in dienst van het festival, maar vanaf de maand mei worden ongeveer 500 extra mensen aangesteld om het festival in goede banen te leiden.

Om de positieve en negatieve gevolgen van cultuurtoerisme op de lokale bevolking te onderzoeken, zijn 109 bewoners ondervraagd en zijn interviews gehouden met vertegenwoordigers van de gemeente en het toeristenbureau.

Aangezien het toerisme zich voornamelijk concentreert in de binnenstad van Avignon, is naar de gevolgen gekeken binnen deze afgebakende ruimte. Na een representativiteittoets op geslacht en leeftijd bleek de steekproef representatief te zijn voor de gehele populatie van binnenstadbewoners.

Het onderzoek spitste zich toe op twee aspecten. Ten eerste het ruimtelijke aspect. Uit de literatuur blijkt namelijk dat het toerisme zich veelal concentreert op bepaalde plaatsen in een stad. We hebben daarom gekeken of bewoners die in het druk bezochte gebied wonen meer gevolgen ondervinden dan bewoners die in een minder toeristisch gedeelte van de binnenstad wonen. Het tweede aspect is de economische afhankelijkheid. Toerisme wordt meestal ontwikkeld vanuit de redenering dat het voor economische groei in een bepaalde regio moet zorgen. De economische belangen zouden dus zwaarder wegen dan mogelijke nadelige gevolgen.

Vandaar dat we ook zijn nagegaan of bewoners die van het toerisme afhankelijk zijn meer positieve gevolgen ervaren dan bewoners voor wie dat niet geldt.

Het toerisme wordt door bewoners van de binnenstad van Avignon voornamelijk gezien als bron van werkgelegenheid en inkomsten. Van de ondervraagde bewoners haalt slechts een beperkt gedeelte zijn hoofdinkomsten uit het toerisme, maar bijna alle bewoners vinden dat het cultuurtoerisme zeer belangrijk is voor de inkomsten van de stad. Cijfers van de gemeente tonen aan dat in Avignon één op de zes banen in de stad samenhangt met toeristische activiteiten.

De keerzijde van de werkgelegenheid en afgeleide inkomsten uit het toerisme zijn de hogere kosten voor het functioneren van de stad en daardoor ook voor de bewoners zelf. Bijna één op de vijf bewoners denkt dat de kosten zijn gestegen en ziet dit in het licht van de toeristische groei die de stad doormaakt. Het is echter moeilijk aan te tonen in hoeverre het toerisme alleen de prijzen heeft doen stijgen. Costa & van der Borg stellen echter dat het wel aantoonbaar is dat toeristen veelvuldig gebruik maken van bepaalde publieke voorzieningen, zoals infrastructuur en vuilophalendiensten, zonder er voldoende aan bij te dragen. Tijdens het onderzoek bleek dat er weliswaar toeristenbelasting geheven wordt, maar dat dit alleen mogelijk is bij overnachtende toeristen. Die wordt bijvoorbeeld in hotels doorberekend. De vele toeristen die Avignon in de vorm

Uitzicht vanaf de oever van de Rhône op Avignon.

Foto Wijkse van Goida

van een dagtochtje bezoeken (ruim zestig procent) ontkomen aan het betalen van deze belasting. Volgens deze gedachtengang kan het toerisme dus inderdaad tot hogere kosten voor bewoners leiden.

Verbeterd cultuuraanbod

Naast deze economische gevolgen speelt ook een aantal andere sociaal-culturele gevolgen bij de lokale bevolking van Avignon. Ten eerste de toegenomen drukte, die zich uit in een stortvloed van toeristen, verkeersproblemen, geluids-overlast, vervuiling, enzovoorts. De drukte valt vooral samen met de zomermaanden en het theaterfestival. Tijdens het festival zijn er zo veel toeristen in de stad (naar schatting bijna een miljoen) dat veel bewoners verklaren dat zij liever in juli en augustus de stad uitvluchten. "Tijdens het festival zijn wij niet in Avignon", zeiden meerdere ondervraagde bewoners. Als gevolg van de grote drukte in de stad tijdens de zomerperiode kunnen zich conflicten voordoen. De toeristenstroom in de zomer wordt door velen gezien als een 'hoogseizoeninvasie'. Om aanvaringen te beperken, neemt de gemeente bepaalde maatregelen. Avignon kent daarom ook een aparte afdeling binnen de gemeente die zich bezighoudt met het toerisme en die bijvoorbeeld door middel van een verkeersplan parkeerplaatsen voor bezoekers buiten de stad creëert om zo de druk op de bewoners te verlichten. Ook zijn buiten het centrum speciale parkeergelegenheden verwezenlijkt voor bussen zodat de binnenstad ontlast wordt.

De bevolking van Avignon ervaart echter ook positieve gevolgen op sociaal-cultureel vlak: zoals de bevordering van het culturele leven in Avignon. Doordat de stad zich op het cultuurtoerisme richt, kunnen bewoners van een rijker en gevarieerder cultuuraanbod profiteren. Een grote meerderheid van de bewoners vindt dat het cultuuraanbod verbeterd is dankzij de groei van het toerisme in de stad. Dit kan onder andere te maken hebben met de explosieve groei van het internationale theaterfestival: in 1949 werd het opgericht met het idee slechts een aantal opvoeringen plaats te laten vinden, in het jaar 2000 werden meer dan vijftig betaalde opvoeringen geregistreerd en daarnaast speelt zich een nog omvangrijker theaterfestival gedurende dezelfde periode af met

honderden opvoeringen buiten op straat.

Verder ervaren bewoners ook een toegenomen interesse in de eigen stad. Meer dan de helft van de bevolking antwoordt bevestigend op de vraag of het toerisme de eigen interesse naar cultuur of de eigen stad stimuleert. Voor toeristen, maar volgens de gemeentelijke afdeling van toerisme ook zeker voor de bewoners, zijn in het kader van Avignon als culturele hoofdstad in 2000 door de gehele stad panelen met achtergrondinformatie geplaatst om deze interesse verder te voeden.

Niet alle bewoners van Avignon ervaren deze positieve en negatieve gevolgen op dezelfde wijze. Bewoners van het toeristische deel van de binnenstad van Avignon ondervinden iets meer negatieve effecten van het toerisme dan bewoners buiten dit gebied. De economische afhankelijkheid beïnvloedt de ervaring van het toerisme daarentegen zeer sterk. Bewoners die werkzaam zijn in de toeristische sector zien meer positieve effecten dan bewoners die geen economische band met het toerisme hebben. Geen enkele respondent die afhankelijk is van het toerisme heeft bijvoorbeeld toegegeven dat er een overdruk van toeristen in Avignon is.

Alle gevolgen tezamen bekeken, komt er slechts één echt negatief gevolg van het cultuurtoerisme naar voren: de overdruk tijdens het theaterfestival. Bewoners zien liever meer spreiding van toeristen over het seizoen. De gemeente probeert dit te bewerkstelligen door andere activiteiten door het jaar heen te organiseren, maar de vraag is of dit niet juist meer toeristen trekt dan dat het voor spreiding zorgt. Uiteindelijk ervaart echter de meerderheid van de bevolking in Avignon over het hele jaar gezien geen overdruk van toeristen in de stad. Ondanks enkele nadelige gevolgen beschouwen de bewoners van Avignon over het algemeen het cultuurtoerisme als een pre voor de stad en vinden zij verdere stimulering van het toerisme geen probleem.

Zolang het toerisme voor de stad een belangrijke bron van inkomsten blijft, zijn de ondervonden nadelige gevolgen te verwaarlozen. Ook hebben bewoners baat bij het toerisme: een uitgebreider cultuurpakket in concertgebouwen, theaters en opera behoort bijvoorbeeld tot

de voordelen. In vergelijking met het massatoerisme lijken de negatieve gevolgen van het cultuurtoerisme op de lokale bevolking dus beperkt. Zowel op economisch als sociaal-cultureel vlak leiden de nadelen (nog) niet tot conflicten. De eerdere meldingen van opstanden tegen het massatoerisme blijven dus bij het cultuurtoerisme uit. De aard van de cultuurtoerist zal hier zeker een rol bij spelen.

Wiebe van Golde is recent als geograaf afgestudeerd aan de Universiteit Utrecht. Dit artikel is gebaseerd op zijn afstudeeronderzoek.

Literatuurselectie

- Ashworth, G.J. & J.E. Tunbridge (2000) *The tourist-historic city: retrospect and prospect of managing the heritage city*. Oxford: Elsevier Science Ltd.
- Costa, P. & J. van der Borg (1994) *Maitriser le tourisme dans les villes d'art*, Les Cahiers d'Espaces, nr. 37, pp. 202-207.
- Golde, W. & M. Roelofs (2002) *Cultuurtoerisme in Zuid-Frankrijk: bewoners versus toeristen*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Hall, C.M. (1994) *Tourism and politics: policy, power and place*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Lozato-Giotart, J.-P. (1993) *Géographie du tourisme*. Parijs: Masson.
- Page, S. (1995) *Urban Tourism*. New York: Routledge.
- Richards, G. (1996) *Cultural tourism in Europe*. Oxon: CAB International.